

Krise třetího století a vojenští císaři

Aleš Mučka

Krise impéria

v letech 235 – 284/285

- Římská říše procházela závažnou zahraniční i vnitropolitickou krizí
- Provincie na východní hranici, na Dunaji a na Rýně trpěly díky neustálým nájezdům barbarských kmenů
- Během pouhých padesáti let vládlo 25 císařů a jejich spoluvládců
- Některé jmenoval senát, ale většinu provolaly jejich vlastní vojenské jednotky

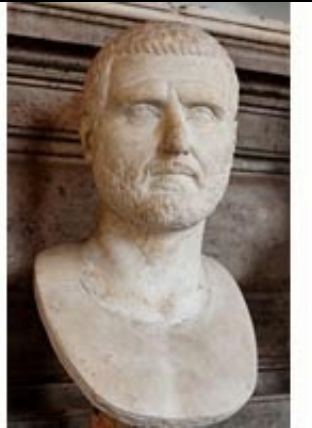
Stabilizace státu

- Impérium potřebovalo reformovat státní správu, armádu a také svou ekonomiku (inflace a vyčerpání státních financí)
- Několik císařů se pokoušelo o řešení stávající krize, ale jejich vláda většinou předčasně skončila
- Potřebné změny provedl až po roce 285 císař Diocletianus, který se dostal k moci jako poslední vojenský císař

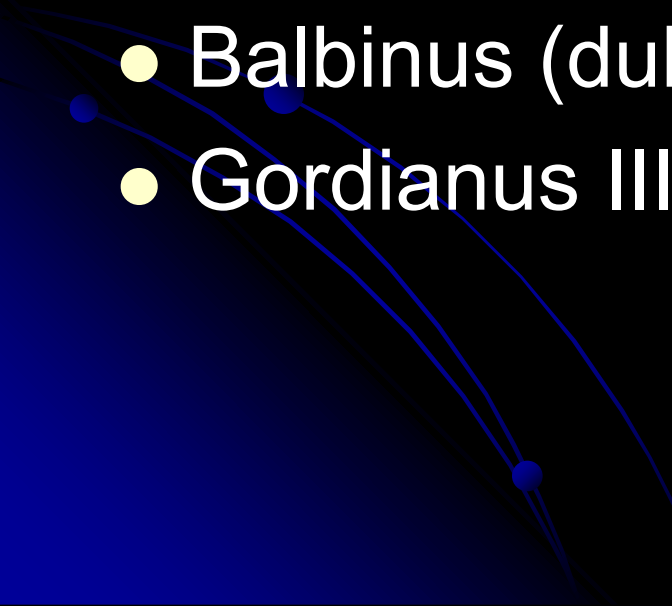
Nejvýznamnější vojenští císaři

Rok šesti císařů

Rok 238

- Maximinus (březen 235 – duben 238)
  - Gordianus I. (březen – duben 238)
  - Gordianus II. (březen – duben 238)
  - Pupienus (duben – červenec 238)
  - Balbinus (duben – červenec 238)
  - Gordianus III. (238 – únor či březen 244)
-

Císař Maximinus Thrax (Thrák)

- Po zavraždění Alexandra Severa v únoru nebo březnu roku 235 si vojáci vybrali za svého císaře velitele Maximina
- Římský senát imperátora sice přijal, ale většina jeho členů Maximinem pohrdala pro jeho původ
- Nový vládce pokračoval ve válečných operacích na Rýně a Dunaji a správu Říma ponechal v rukou senátorů

Otec a syn Gordianové

- V roce 238 došlo v římské provincii Africa ke vzpouře, která vynesla k moci dva vzdorocísaře – téměř osmdesátiletého Gordiana I. a jeho syna Gordiana II.
- Proti oběma vyrazil numidský legát Capelliana a s jedinou legií je porazil a zabil mladšího Gordiana v bitvě u Kartága
- Když se otec dozvěděl o synově úmrtí, spáchal sebevraždu

Senát pokračoval ve vzpouře

- I když byli oba vzdorocísařové mrtví, senát ještě v dubnu zvolil ze svých řad náhradníky – Pupiena a Balbina
- Pupienus vyrazil s vojskem proti Maximinovi, kterého ale zabili jeho vlastní vojáci a přidali se k novým imperátorům
- Římský lid ale chtěl císaře z rodu Gordianů, a proto přijel do metropole jejich vnuk (synovec) Gordianus III.

Jeden císař stačil

- Vojákům ale vadilo, že Pupiena a Balbina jmenoval senát a první z nich si ještě vydržoval germánskou osobní stráž
- V červenci roku 238 proto Pretoriánská garda vtrhla do císařského paláce a než dorazili Germáni, vytáhla oba císaře na ulici, kde je mučila a nakonec oba zabila
- Gordianus III. se tak stal jediným římským imperátorem až do roku 244

Císař Decius (249 – 251)

Cesta k moci

- Po záhadné smrti císaře Gordiana III. roku 244 se novým císařem stal Philippus Arabs, který příštích pět let válčil s Peršany a Germány
- V roce 249 zvolily legie na Dunaji vzdorocísaře Pacatiana, kterého sice brzy potom připravily o život, ale pro uklidnění poměrů byl novým místodržitelem jmenován Decius

Úspěšná revolta

- Po krátkém čase legie zvolily i Decia za nového císaře, který se ihned vypravil na Apeninský poloostrov
- V bitvě u Verony porazil a zabil svého předchůdce a vstoupil do Říma
- Nový imperátor vstoupil do dějin jako jeden z největších pronásledovatelů křesťanů, kteří odmítli učinit oběť římským bohům

Válka s Góty

- V roce 250 musely provincie na Balkáně čelit dalšímu gótskému útoku, kterému velel náčelník Kniva
- Decius sice překvapil a rozehnal barbary u Nikopolis, ale brzy římské jednotky utrpěly porážku u Beroje a Gótové oblehli Phlippopolis
- K rozhodující bitvě došlo u Abrittu, ve které zahynul císař i jeho starší syn

Bitva u Abrittu

(červen – srpen 251)

- **Římské císařství** ☠
- Decius+
- Síly: 20 000 – 30 000 mužů
- Ztráty: asi 19 000 padlých
- **Gótové** ..
- Kniva
- Síly: 30 000 – 40 000 mužů
- Ztráty: 2 000 – 3 000 padlých

Císař Valerianus (253 – 260)

Přišel pozdě a stal se císařem

- Po bitvě u Abrittu se v roce 251 stal novým císařem Trebonianus Gallus, který po 2 letech čelil povstání velitele Aemiliana
- Vyslal svého vojevůdce Valeriana pro posily, ale rebelové vtrhli na Apeninský poloostrov dřív a císař byl zabit
- Valerianus ale přivedl slíbené posily, svrhl a zabil Aemiliana a sám se stal roku 253 imperátorem

Nový vládce

- Ještě v roce 253 ustanovil svého syna Galliena spoluvladařem a poslal ho válčit s Germány na Rýn a Dunaj
- Sám se potom věnoval situaci v Asii, kde musel čelit nájezdům Gótů a Peršanů
- V letech 257 – 258 rozpoutal další pronásledování křesťanů, které zastavil až jeho syn jako samovládce

Útok Sásánovců

- Novoperský král Šápúr I. si již kolem roku 251 podmanil Arménii
- V roce 253 porazil v bitvě u Barbalissosu 60 000 římských legionářů a začal pomalu drancovat Sýrii
- Perské armádě se postavila až domobrana, kterou na začátku roku 254 zorganizoval emeský kněz Uranius Antoninus (Sampsigeram)

Potupa římské armády

- Roku 256 válčil císař Valerianus v Malé Asii s Góty, čehož využili Peršané a dobyli město Dura Európos
- V roce 260 Šápúr I. dokonce oblehl města Edessu a Karrhy
- I když Římany sužoval mor, postavili se mu tentýž rok v bitvě u Edessy, ve které bylo zajato 70 000 legionářů včetně samotného císaře, který v zajetí zemřel

Císař Gallienus (253 – 268)

Otcovým spoluvládcem

- Když se velitel Valerianus stal roku 253 římským císařem učinil ze svého syna Galliena spoluvladaře
- Zatímco otec se věnoval vojenským záležitostem ve východních provinciích, jeho potomek bránil úspěšně hranice na Dunaji a Rýně – v roce 259 se mu podařilo s 60 000 vojáky (3 legie a auxilia) zmasakrovat u Milána 300 000 Alamanů

Jediným císařem

- Když byl v roce 260 zajat Peršany jeho otec Valerianus, objevilo se v říši pět uzurpátorů (Ingenuus, Regalianus, Mussius Aemilianus, Macrianus a Quietus)
- Všech pět Gallienus v letech 260 – 261 porazil, čímž se mu ale nepodařilo konsolidovat impérium
- V letech 261 – 264 proto pobýval v Římě a pokoušel se o správní a vojenské reformy

Gallienovy reformy

- Pro lepší zajištění hranice vytvořil císař těžkou jízdu v čele s Aureolem, která mohla zasahovat proti barbarům kdekoliv na Rýně nebo Dunaji
- Zbavil senátory vysokých funkcí v armádě a zpřístupnil je všem římským občanům
- Podobný princip uplatňoval i pro úředníky ve státní správě
- Ukončil násilné akce proti křesťanům

Rozpad říše

- V západních provinciích (Galie, Britannie a část Hispánie) se již roku 260 chopil vlády uzurpátor Postumus, který se choval jako samostatný panovník
- Na východě zase rostla moc palmýrského vladaře Odaenatha a jeho manželky Zenobie, kteří sice zachovávali věrnost císaři, ale většinu asijských provincií spravovali jako nezávislí vládci

Válka s Postumem

- V roce 265 shromáždil císař Gallienus početnou armádu a porazil vojska uzurpátora Postuma, ale byl vážně zraněn a musel tažení přerušit
- V roce 268 se Postumus spojil s Aureolem v Miláně, ale jeho spojenec byl poražen
- I když byl císař roku 268 zavražděn, nový imperátor Claudius pokračoval ve válce
- Postuma roku 269 zabili jeho vlastní vojáci

Konec vlády císaře Galliena

- V roce 267 vpadli Gótové a Herulové na Balkánský poloostrov a vyplenil oblast dnešního Řecka
- Římané nejdříve útočníky porazili na moři a potom také v Thrákii
- Gallienus se ale musel vrátit na Apeninský poloostrov potlačit povstání vojevůdce Aureola, kterého v bitvě porazil, ale při obléhání Milána byl zabit spiklenci

Aurelianus (270 – 275)

Pomalá stabilizace říše

- Když byl roku 268 zavražděn císař Gallienus, zvolali vojáci novým imperátorem Claudia II., který v roce 269 pobil 50 000 Gótů během bitvy u Naissu a získal titul Gothicus
- Císař ale roku 270 zemřel na mor a vládu na krátký čas převzal jeho bratr Quintillus, který ale během několika týdnů prohrál občanskou válku a také umřel

Velitel jízdy císařem

- Legie provolaly císařem velitele jízdy Aureliana, který se rychle chopil moci a začal se připravovat na svůj těžký úkol – opětovné sjednocení celého impéria
- Římská říše se v roce 270 nacházela ve zmatcích – legie na Rýně a v Britanii prohlásily svým císařem vojevůdce Tetrica a na východě se odtrhlo tzv. Palmýrské království v čele s královnou Zenobií

Římská říše v roce 271

Barbaři za humny

- Kmeny Alamanů a Juthungů se pokoušely již v roce 268 proniknout na sever Apeninského poloostrova, ale Claudius a Aurelinus je porazili u jezera Benacus
- V roce 270 Juthungové využili nepřítomnosti římské armády a opět vpadli na území dnešní Itálie
- Císař Aurelianus proti nim vyrazil, ale byl roku 271 poražen u Placentie

Římané přebrali iniciativu

- Aby imperátor předešel vzpouře legií, rychle shromáždil přeživší jednotky a roku 271 drtivě porazil barbary u Fana
- Juthungové poté ustupovali na sever, ale Aurelianus je pronásledoval a definitivně rozdrtil v bitvě u Pavie v tomtéž roce
- Navzdory svým vítězstvím se císař rozhodl vybudovat hradby kolem Říma, které se dodnes nazývají Aurelianovy

Na řadě byla Palmýra

- V roce 272 se Aurelianus se svou armádou přesunul na východ a dobyl město Tyanu
- Poté se střetl s Palmýřany u Immae a po zničení jejich jízdy je donutil ke kapitulaci
- Zenobia a velitel Zabdas se stáhli do Emesy, kde je Římané znovu porazili a oba upadli do zajetí, čímž přestalo existovat Palmýrské království

A zbyl jen západ

- Na přelomu let 273 a 274 vytáhl Aurelianus proti Galskému císařství
- Místní vládce Tetricus I. se rozhodl vzdát bez boje, ale císař chtěl zničit rýnské legie, které si zvolily svého vlastního panovníka
- Na začátku roku 274 došlo k bitvě u Chalons, kde byly rýnští legionáři pobiti
- Roku 275 se Aurelianus vypravil proti Peršanům, ale cestou byl zabit pretoriány

Vnitřní stabilizace impéria

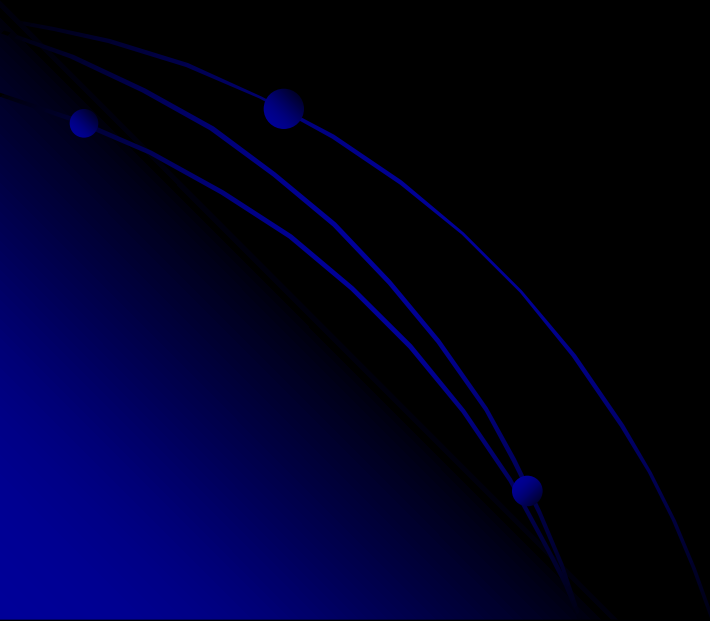
- Aurelianus nechal v roce 272 vyklidit provincii Dácii, aby zkrátil hranice
- Vybral si slunečního boha Sola a postavil ho do čela pantheonu, čímž z něj učinil jediné státní božstvo, i když byl velice tolerantní ke všem ostatním vyznáním
- Když zavedl svou měnovou reformu, musel čelit tzv. Felicissimovu povstání v Římě, které vojensky brutálně potlačil

Poslední vojenští císaři

Otec a dva synové

- Carus (282 – 283)
- Numerianus (283 – 284)
- Carinus (283 – 285)

Římská říše se stabilizovala

- Po zavraždění Aureliana se v letech 275 a 276 stali na krátký čas císaři Tacitus a Florianus, kteří byli oba zabiti svými vojáky
- Úspěšný uzurpátor Probus se u moci udržel až do konce roku 282, kdy byl zabit při vzpouře svých legií
- Novým imperátorem byl provolán prefekt pretoriánů Carus, který ještě tentýž rok prohlásil oba své syna za spoluvládce

Císař Carus

- Nový vládce neztrácel čas a s legiemi, které na Balkánském poloostrově shromáždil jeho předchůdce, zaútočil úspěšně na kmen Sarmatů
- V roce 283 poslal svého syna Carina spravovat západní provincie a vyrazil s Numerianem proti Peršanům na východě
- Tentýž rok dobyl Ktésifón a zemřel za záhadných okolností (*zásah blesku?*)

Císař Numerianus

- Po smrti svého otce v roce 283 odvedl římskou armádu zpátky do Sýrie, kde přezimoval
- Příští rok na jaře se vypravil na pochod zpátky na západ, ale byl zabit spiklenci
- Vojsko zvolilo novým imperátorem vojevůdce Diocla, který přijal jméno Diocletianus a přísně potrestal všechny účastníky spiknutí proti svému předchůdci

Císař Carinus

- Během vlády svého otce i bratra spravoval západní provincie říše
- Již roku 283 vedl úspěšné tažení proti Kvádům a roku 285 porazil vojska uzurpátora Juliana
- Když se Diocletianus vrátil z východního tažení, vypukla občanská válka
- Carinus byl zabit roku 285 během bitvy u řeky Margus (*Morava*) vlastním tribunem

A group of men dressed as Roman soldiers are operating a vintage machine gun. One man in a plumed helmet stands behind the gun, looking through binoculars. Another man in a gold helmet sits at the controls. A third man in a red and gold helmet stands to the right. The scene is outdoors on a grassy field with tents and an American flag in the background.

Děkuji za pozornost

Prostor pro dotazy